

Research Paper

The Effectiveness of Group Training Coping Strategies Based on Islamic Teachings on Happiness and Life Satisfaction of Parents of Children with Learning Disabilities

Parviz Porzoor^{1*}

1. Assistant Professor in Psychology, Faculty of Education Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Citation: Porzoor, P. (2022). [The Effectiveness of Group Training Coping Strategies Based on Islamic Teachings on Happiness and Life Satisfaction of Parents of Children with Learning Disabilities (Persian)]. *Journal of Learning Disabilities*, 11(4):21-34. <https://dx.doi.org/10.22098/jld.2021.6587.1711>

doi: [10.22098/jld.2021.6587.1711](https://dx.doi.org/10.22098/jld.2021.6587.1711)

Article Info:

Received: 2019/10/19

Accepted: 2022/07/05

Available Online: 2022/08/24

Key words:

Islamic Coping Style, Happiness, Life Satisfaction, Parents, Learning Disabilities.

ABSTRACT

Objective: The purpose of this study was to investigate the effect of Islamic coping strategies training on happiness and life satisfaction of parents of children with learning disabilities in Ardabil city.

Methods: The present study is an experimental study. The sample size was 40 persons who were considered as parents of children with learning disabilities in Ardabil city and were randomly divided into experimental and control groups. Oxford Happiness Questionnaire and Life Satisfaction Scale (SWLS) were used to collect data as pre-test and post-test. Group training in Islamic coping strategies was performed for the experimental group. The data were analyzed by SPSS software using descriptive and inferential statistics.

Results: The results of the data analysis showed that training coping strategies with emphasis on Islamic teachings was effective on happiness and life satisfaction of parents of children with learning disabilities.

Conclusion: Based on the findings of the present study, it can be concluded that teaching coping strategies with emphasis on Islamic teachings can be used as an effective way to improve family functioning, increase life satisfaction and happiness of parents of children with learning disabilities.

Extended Abstract

1. Introduction

Learning disabilities are a neurodevelopmental disorder of biological origin and are the basis for abnormalities at the cognitive level that are associated with the behavioral symptoms of this disorder. Most experts and psychologists have pointed to three main categories in this category of disorders, which include reading disorder, writing disorder, and math disorder. (American Psychiatric Association, 2013). According to experts, the stress of parents with

children with learning disabilities affects their happiness. Happiness is an important part of a couple's quality of life (Nawijn & Veenhoven, 2013). Happiness is a combination of positive emotion and lack of negative emotion and life satisfaction (Argyle & Martin Lu, 1990). Studies have shown that mothers with children with disabilities have lower levels of general health and lower levels of happiness than mothers of normal children (Eisenhower, Baker & Blacher, 2005). Another factor that may affect the stress of parents of children with learning disabilities is their life satisfaction.

*Corresponding Author:

Parviz Porzoor

Address: Assistant Professor, Department of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Tel: +98 (45) 31505641

E-mail: p.porzoor@uma.ac.ir

So that even due to long-term care of a child with a disability, the mother may be harmed in balancing the role of the spouse and the mother cannot fulfill her duties and thus reduce their life satisfaction (Kaveh & Keramati, 2017; Lu, 2006). In other words, one of the most important predictors of mental health is life satisfaction. Life satisfaction is a judging process in which people evaluate their quality of life based on their own unique criteria or perceived satisfaction. Therefore, it is the perception and mentality of individuals (not the realities of their lives) that has the greatest impact on their lives (Fani & Fani, 2015). Among these, the science of psychology in various fields, including social and health psychology, is of great importance for the role of coping styles. The study of coping styles is the most extensive subject of study in contemporary psychology and one of the most important psychosocial factors that is the link between stress and mental illness (Aghajani, Hossein Khanzadeh, Akbari & Mir Arzgar, 2017). One of the types of these confrontational styles is the Islamic confrontational style. Which are called religious principles and beliefs to gain a positive and clear view of world events and create an image of ever-present attachment (to God, saints and ancestors, etc.) (Fallah, Mangali & Zaraei, 2012). Gorsuch & Smith (1983) emphasize the effect of religious attribution, perception of skill, and religious confrontation on individual happiness. Studies show a significant positive relationship between happiness and religious beliefs (Byrd, Lear & Schwenka, 2000).

So the aim of this study was to determine the effectiveness of group training coping strategies based on Islamic teachings on happiness and life satisfaction of parents of children with learning disabilities.

2. Materials and Methods

The present study is an experimental study. The sample size was 40 persons who were considered as parents of children with learning disabilities in Ardabil city and were randomly divided into experimental and control groups. Oxford Happiness Questionnaire and Life Satisfaction Scale (SWLS) were used to collect data as pre-test and post-test. Group training in Islamic coping strategies was performed for the experimental group. The data were analyzed by SPSS software using descriptive and inferential statistics.

3. Results

In this study, 12.5% of parents (5 people) are aged 20 to 30 years, 65% (26 people) are aged 31 to 40 years and 22.5% (9 people) are 41 years old and older. Among the studied parents, 47.5% (19 people) had undergraduate education, 37.5% (15 people) had diploma education and 15% (6 people) had bachelor's degree.

As can be seen in Table 4, there was a significant difference between the parents of the experimental and control groups in the variables of happiness and life satisfaction ($P < 0.001$). In other words, the mean of happiness and life satisfaction in the experimental group after participating in training sessions is different and higher than the control group.

Table 1. Results of multivariate analysis of covariance (MANCOVA)

Source	Dependent variables	SS	df	MS	F	Sig	Eta
Group	Happiness	41.705	1	41.705	10.214	0.001	0.23
	Life satisfaction	156.99	1	156.99	11.78	0.001	0.12

4. Discussion and Conclusion

The aim of this study was to investigate the effect of teaching coping strategies with emphasis on Islamic teachings on happiness and life satisfaction of parents of children with learning disabilities. The findings of the study, obtained using analysis of covariance, show that the happiness of the intervention group, who received training in coping strategies based on religious teachings, increased compared to the control group. This finding of the present study is consistent with the results of the studies of Mirhashemi, Moslehi Joybari & Sharifi (2015), Maltby (1999), Moghni Bashi & Asgharipour (2015). In explaining these results, it can be said that the style of Islamic confrontation includes religious principles and beliefs to gain a positive and clear view of world events and create an image of ever-present attachment (to God, saints and ancestors, etc.) (Fallah, Mangali & Agriculture, 2012).

Another finding of this study showed that the happiness of the intervention group, which received training in coping strategies based on religious teachings, increased compared to the control group. This finding is consistent with the results of studies by Soleimani (2019), Valizadeh, Davoodifar, Bardi & Alaei (2010).

In explaining these results, it can be said that the meaning of life becomes very important during times of stress and adverse events, and the role of beliefs becomes more prominent in dealing with life issues. Believing in the stresses of life leads people to evaluate stressful situations with a positive outlook. For this reason, religious beliefs have a positive and significant relationship with life satisfaction. On the other hand, in general, it can be said that religion and religious teachings can create meaning. Thus, religion gives meaning to human life and death (Spilka, Counselor & Kirk Patrick, 1985).

5. Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All ethical principles are considered in this article. The participants were informed about the purpose of the research and its implementation stages. They were also assured about the confidentiality of their information and were free to leave the study whenever they wished, and if desired, the research results would be available to them.

Funding

This research did not receive any grant from funding agencies in the public, commercial, or non-profit sectors.

Authors' contributions

All authors have participated in the design, implementation and writing of all sections of the present study.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

اثربخشی آموزش گروهی راهبردهای مقابله‌ای مبتنی بر آموزه‌های اسلامی بر شادکامی و رضایت از زندگی والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری

پرویز پرزور^{۱*}

۱. استادیار روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

چکیده

هدف: این مطالعه با هدف بررسی تأثیر آموزش راهبردهای مقابله‌ای اسلامی بر میزان شادکامی و رضایت از زندگی والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری در شهرستان اردبیل انجام گرفت.

روش‌ها: مطالعه حاضر یک مطالعه تجربی است. حجم نمونه ۴۰ نفر بود که از بین والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری شهرستان اردبیل در نظر گرفته شده و به طور تصادفی در دو گروه آزمایشی و کنترل قرار گرفتند. جهت گردآوری اطلاعات به صورت پیش‌آزمون و پس‌آزمون، از پرسشنامه‌های شادکامی آکسفورد و مقیاس رضایت از زندگی (SWLS) استفاده شد. آموزش راهبردهای مقابله‌ای اسلامی به صورت گروهی، برای گروه آزمایش اجرا شد. بعد از جمع‌آوری داده‌ها، نتایج توسط نرم افزار آماری SPSS و با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که آموزش راهبردهای مقابله‌ای با تأکید بر آموزه‌های اسلامی بر شادکامی و رضایت از زندگی والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری موثر بوده است.

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان چنین نتیجه گرفت که آموزش راهبردهای مقابله‌ای با تأکید بر آموزه‌های اسلامی می‌تواند به عنوان یک روش کارآمد جهت بهبود عملکرد خانوادگی، افزایش رضایت از زندگی و شادکامی والدین دارای کودکان مبتلا به ناتوانی یادگیری مورد استفاده گیرد.

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۱۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۰۲

کلیدواژه‌ها:

سبک مقابله اسلامی، شادکامی، رضایت از زندگی، والدین، ناتوانی‌های یادگیری.

مقدمه

ناتوانی‌های یادگیری^۱ یک اختلال عصبی-رشدی با منشأ زیستی بوده و مبنایی است برای نابهنجاری‌ها در سطح شناختی که با علایم رفتاری این اختلال ارتباط دارند. اغلب متخصصان و روانشناسان به سه طبقه اصلی در این دسته از اختلالات اشاره کرده‌اند که شامل اختلال در خواندن^۲، اختلال در نوشتن^۳ و اختلال در ریاضیات^۴ است. این اختلال زمانی تشخیص داده می‌شود که فرد کمبودهای خاصی در توانایی درک یا پردازش داشته باشد. این اختلال اولین بار در طول سال‌های تحصیلات رسمی آشکار می‌شود و با مشکلات مداوم و مختل‌کننده در زمینه یادگیری مهارت‌های تحصیلی اساسی در خواندن، نگارش، و یا ریاضی مشخص می‌شود (انجمن روان‌پزشکی

آمریکا، ۲۰۱۳). پنجمین ویراست راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM-5) شیوع اختلال یادگیری خاص در زمینه‌های تحصیلی خواندن، نگارش و ریاضی را ۵ تا ۱۵ درصد در کودکان دبستانی زبان‌ها و فرهنگ‌های مختلف گزارش کرده است (انجمن روانپزشکی آمریکا، ۲۰۱۳). معمولاً این دانش‌آموزان از هوش متوسط یا بالاتر برخوردارند ولی در شرایط یکسان آموزشی نسبت به دانش‌آموزان دیگر عملکرد تحصیلی ضعیف‌تری نشان می‌دهند

1. Learning disorders
2. Dyslexia
3. disorder of written expression
4. mathematics disorder

* نویسنده مسئول:

پرویز پرزور

نشانی: استادیار روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

تلفن: ۰۲۶۴۱۰۳۱۵ (۴۵) ۹۸+

پست الکترونیکی: p.porzoor@uma.ac.ir

ناتوانی‌های یادگیری

را داراست (مورفی، کریستین، چارلی و یانگ^۴، ۲۰۰۷). بر مبنای اعتقاد صاحب نظران، استرس والدین دارای کودکان ناتوانی یادگیری بر شادکامی آن‌ها تأثیر گذار است. شادکامی بخش مهمی از کیفیت زندگی زوجین به شمار می‌رود (نوجن و وینهون^۵، ۲۰۱۳). شادکامی ترکیبی از وجود عاطفه مثبت و فقدان عاطفه منفی و رضایت از زندگی است (آرجیل و مارتین لو^۶، ۱۹۹۰). شادکامی پیامدهای مثبتی بر سبک زندگی و موفقیت تحصیلی دارد و میل به رفتارهایی که با موفقیت تحصیلی همراه هستند را افزایش می‌دهد (کرمی، نجفی، احمدیان، عیدی بایگی، اکبری شایه و همکاران، ۱۴۰۰). از آنجاییکه والدین کودکان مبتلا به ناتوانی یادگیری، تحت فشارهای روانی زیادی قرار می‌گیرند و وجود این کودکان سلامت روانی آن‌ها را نیز به خطر می‌اندازد. برخی از والدین این کودکان، فرزند دارای ناتوانی یادگیری خود را نشانه‌ای از شکست خود تلقی می‌کنند. به ویژه والدینی که انتظار داشته‌اند فرزندان آن‌ها هدف‌هایی را که خود در زندگی نتوانسته‌اند به آن‌ها برسند، برآورده سازند (آیز^۷، ۱۹۹۳). بررسی‌ها نشان داده‌اند مادران دارای کودک ناتوان یادگیری در مقایسه با مادران کودکان عادی سطح سلامت عمومی پایین‌تر و سطح شادکامی کمتری دارند (آیزنهاور، بیکر و بلاکر^۸، ۲۰۰۵). مؤلفه دیگری که ممکن است تحت تأثیر استرس والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری قرار گیرد، رضایت از زندگی آنان است. به طوری که حتی به علت مراقبت‌های طولانی مدت از کودک دارای ناتوانی، ممکن است مادر در برقراری تعادل بین نقش همسر و مادر دچار آسیب گردد و نتواند از عهده وظایف همسری خود برآید و به این ترتیب رضایت از زندگی آن‌ها کاهش یابد (کاهو و کرامتی، ۱۳۹۶؛ لو^۹، ۲۰۰۶). به عبارتی دیگر، یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های مهم سلامت روانی افراد، رضایت از زندگی^{۱۰} است. رضایت از زندگی، ارزیابی افراد از زندگی خودشان، احساسی که نسبت به آینده زندگی‌شان دارند تعریف می‌شود (اکبری و مهرآور، ۱۴۰۰). در رضایت از زندگی یک فرآیند داوری است که در آن افراد کیفیت زندگی خود را بر اساس معیارها و ملاک‌های منحصر به فرد خود یا همان رضایت ادراک شده ارزیابی می‌کنند.

و علی‌رغم قرار داشتن در محیط آموزشی مناسب و نیز فقدان ضایعات بیولوژیک آشکار و عدم مشکل‌های اجتماعی و روانی حاد، با داشتن هوش متوسط قادر به یادگیری در زمینه‌های خاص (خواندن و نوشتن و محاسبه) نمی‌باشد (کاراند، ماهان جان و کالکارنی^۱، ۲۰۰۹). ناتوانی یادگیری سبب ایجاد مشکلاتی در زمینه‌های اجتماعی، هیجانی و تحصیلی برای دانش‌آموز می‌شود (نریمانی، پرزور و بشرپور، ۱۳۹۴).

نتایج پژوهش‌ها حاکی از آن است که مسائل یک کودک ناتوان، اغلب کارکرد خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد و موجب وارد شدن استرس به پدر و مادر می‌شود. طیف اختلالات یادگیری تأثیرات شدیدی بر زندگی خانوادگی می‌گذارد. سطوح بالای اضطراب، استرس، انزوا و بالاتکلیفی در والدین از جمله این موارد است. دیده شده که این والدین نسبت به والدین سایر کودکان استرس بالاتری را تجربه می‌کنند (ریاحی و خواجه‌الدین و مزیدی، ۱۳۹۲). حضور یک کودک معلول تغییرات مهمی در زندگی خانواده‌ها ایجاد می‌کند (لارکان و کوزوکر^۲، ۲۰۱۱؛ به نقل از امیری مجد، حسینی و جعفری، ۱۳۹۳). همچنین، کیفیت زندگی^۳ والدین کودکان بهنجار به طور معناداری بالاتر از والدین کودکان مبتلا به ناتوانی یادگیری می‌باشد (امیری مجد و همکاران، ۱۳۹۳). بطوری که این اختلال ضربه‌های مخربی بر سازگاری و بهزیستی روانی خانواده‌های آن‌ها می‌گذارد و مطالعه‌های مختلف نشان می‌دهد که خانواده‌هایی که فرزندان آن‌ها به اختلال ناتوانی یادگیری دچارند دارای مشکلات سازشی بیشتری نسبت به والدین عادی هستند (نریمانی و غفاری، ۱۳۹۵؛ میکائیلی، گنجی و طالبی جویباری، ۱۳۹۱). تحقیقات مختلفی به تأثیر وجود کودک ناتوان بر رضایت از زندگی و شادکامی والدین پی برده‌اند. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد تفاوت معنی‌داری بین رضایت زناشویی والدین کودکان ناتوانی یادگیری وجود دارد و کودک ناتوان، بر رضایت از زندگی و سازگاری والدین اثر می‌گذارد (خرمایی، عباسی و رجبی، ۱۳۹۰). ناتوانی‌های یادگیری کمی دیرتر در زندگی تشخیص داده می‌شوند، و کودک ممکن است مشکل‌های احساسی و روحی و روانی برخاسته از مشکل‌های آموزشی از خود نشان دهد.

داشتن کودکی که از یک ناهنجاری رنج می‌برد، اغلب والدین را در یک شرایطی قرار می‌دهد که در آنجا استرس حاکم است. استرس زمانی خود را بروز می‌دهد که نیازها و خواسته‌های محیطی و درونی فرد فراتر از منابع موجود می‌باشد که وی توانائی کنترل و اداره آن

1. Karande , Mahajan & Kulkarni
2. Larcan & Cuzzoorea
3. life quality
4. Murphy
5. Nawijn & Veenhoven
6. Argyle & Martin LU
7. Ays
8. Eisenhower, Baker & Blacher
9. Lu
10. Life Satisfaction

نشان می‌دهد که بین نگرش مذهبی، سبک‌های مقابله‌ای کارآمد و شادکامی رابطه مثبتی وجود دارد. با توجه به اینکه در هنگام فشار و رویدادهای ناگوار، معنای زندگی اهمیت زیادی پیدا می‌کند و در مقابله با مسائل زندگی نقش باورها بر جسته‌تر می‌شود و با عنایت به فاصله گرفتن از معنویت و نیز وجود فرزندان با مشکلات یادگیری و کاهش میزان شادکامی و رضایت از زندگی در خانواده‌های دارای این نوع کودکان و نیز بحران‌های عاطفی در درون نظام خانواده‌ها و شکاف احتمالی بین والدین، انجام تحقیقاتی در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین پژوهش حاضر، با هدف تعیین اثر بخشی آموزش گروهی راهبردهای مقابله اسلامی، بر افزایش شادکامی و رضایت از زندگی والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری انجام گرفت.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، شبه آزمایشی با استفاده از طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه والدین (پدر و مادر) کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری شهر اردبیل بود. نمونه مورد نظر به صورت تصادفی انتخاب و به دو گروه آزمون و کنترل تقسیم شد. که نهایتاً ۲۰ نفر در گروه آزمایشی و ۲۰ نفر در گروه کنترل در نظر گرفته شدند. معیارهای ورود به مطالعه عبارتند از: (۱) تمایل به مشارکت در پژوهش و رضایت آگاهانه، (۲) عدم برخورداری از اختلالات روانشناختی شدید طی شش ماه گذشته (۳) عدم مشارکت در برنامه‌های ارتقا بهداشت روان طی زمان پژوهش (۴) عدم برخورداری از بیماری‌های مزمن طبیعی و (۵) در نظر گرفتن شرایط اختصاصی ورود به مطالعه (شامل: داشتن یک فرزند مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری، سطح تحصیلات حداقل دیپلم، نداشتن اختلال روانی بارز و عدم متارکه). به منظور جمع‌آوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده شد:

پرسشنامه محقق ساخته: این پرسشنامه شامل برخی اطلاعات دموگرافیک نظیر سن، پایه تحصیلی، میزان درآمد خانواده و غیره بود.

1. Camron
2. Fontana, Hyra, Godfrey & Cermak
3. Penley & Tomava
4. Gorsuch & Smith
5. Byrd, Lear & Schwenka
6. Tarma & Nicola
7. Tonale

لذا تصور و ذهنیت افراد (نه واقعیت‌های زندگی آنان) است که بیشترین تاثیر را در زندگی شان دارد (فانی و فانی، ۱۳۹۴). از آنجایی که والدین دارای کودکان با ناتوانی‌های یادگیری، به رفتارهای فرزندشان واکنش‌های منفی بیشتری نشان می‌دهند و همچنین سطوح بالاتری از تعارضات زناشویی و اعتماد به نفس پایین را گزارش می‌کنند. مجموع این عوامل می‌تواند در کاهش رضایت از زندگی آنان مؤثر باشد.

در این میان، علم روان‌شناسی در حوزه‌های مختلف از جمله روان‌شناسی اجتماعی و سلامت اهمیت زیادی برای نقش سبک‌های مقابله‌ای در نظر می‌گیرد. به صورتی که مطالعه سبک‌های مقابله‌ای گسترده‌ترین موضوع مطالعاتی در روان‌شناسی معاصر و یکی از مهمترین عوامل روانی اجتماعی است که رابط بین فشار و بیماری‌های روانی می‌باشد (آقاچانی، حسین‌خانزاده، اکبری و میرارض‌گر، ۱۳۹۶). این تکنیک، با بالا بردن میزان مقاومت افراد در برابر وقایع استرس‌زا، آن‌ها را در برابر دوره‌های آینده‌ی استرس‌مصون می‌نماید و بدین ترتیب هر فرد با قرار گرفتن در برنامه‌ی آموزش مهارت‌های مقابله با استرس حائز تکنیک‌های بسیار خوب و مؤثری می‌شود که می‌تواند در مواقع استرس به آن‌ها متکی شود. این تکنیک‌ها، فرد را از احساس غرق شدن به هنگام روبرو شدن با استرس‌ها باز می‌دارد (مایکنیام، ۱۹۸۶؛ و کامرون^۱، ۱۹۸۳؛ به نقل از فونتانا، هیرا، گادفری و کرماک^۲، ۱۹۹۹). بطور کلی مهارت‌های مقابله به تلاش‌های شناختی- رفتاری برای جلوگیری، مدیریت و کاهش استرس اشاره می‌کند (پنلی و توماوا^۳، ۲۰۰۲). یکی از انواع این سبک‌های مقابله‌ای، سبک مقابله اسلامی است. که آن‌را، اصول و باورهای دینی برای کسب دیدگاهی مثبت و روشن از حوادث جهان و ایجاد یک تصویر دل‌بستگی همیشه حاضر (به خدا، قدیسین و اجداد و ...) گویند (فلاح، منگلی و زراعی، ۱۳۹۱). گورساج و اسمیت^۴ (۱۹۸۳) بر تاثیر اسنادهای مذهبی، ادراک مهارت و مقابله‌های مذهبی بر شادکامی افراد تاکید کرده‌اند. مطالعات نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی مثبت معنی‌دار بین شادکامی و باورهای دینی است (بیرد، لیر و شوندا^۵، ۲۰۰۰). در تحقیقی مشخص شد عشق اولیه‌ی والدین به فرزند از طریق افزایش عزت نفس و آموزش حل مسئله به روش منطقی در فرزندان باعث افزایش شادکامی آن‌ها در بزرگسالی می‌شود (تارما و نیکولا^۶، ۲۰۰۲). پدران، به خصوص مادران کودکان دارای ناتوانی ذهنی، از شادکامی و رضایت زندگی کمتری برخوردارند (تونل^۷، ۲۰۰۲). از طرفی شواهد تجربی زیادی

ناتوانی‌های یادگیری

خوبی می‌باشد که در محدوده ۰/۸۴ برای ۱ ماه (داینر و همکاران، ۱۹۸۵) و ۰/۵۴ برای ۴ سال (پاوت و همکاران، ۱۹۹۱) قرار دارد. در ایران نیز در تحقیق **بیانی و همکاران (۱۳۸۶)** اعتبار این مقیاس از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ و با روش بازآزمایی برای ۱ ماه ۰/۶۹ به دست آمد و روایی همگرای آن نیز مناسب ارزیابی شد.

روش اجرا

برای ملاحظات اخلاقی پژوهشی فرم رضایت نامه توسط شرکت کنندگان تکمیل و امضا گردید. پس از شناسایی و کسب رضایت از والدین، ۴۰ نفر از والدین به صورت تصادفی انتخاب و پیش‌آزمون از آنان انجام گرفت و نمرات محاسبه گردید. پس از گزینش تصادفی والدین و گماردن آنها در دو گروه آزمون و کنترل، آموزش بسته آموزشی سبک‌های مقابله اسلامی (فلاح، منگلی و زارعی، ۱۳۹۱)، توسط محقق و در روزهای زوج هر هفته بر روی گروه آزمون اعمال گردید. این بسته آموزشی پس از بررسی و مطالعات برگرفته از فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اسلامی تحت عنوان آزمون مباحث و اعتباریابی مقیاس راهبردهای مقابله اسلامی در شرایط تنش‌زا که دارای ساختار سه عاملی (شناختی، عاطفی، رفتاری) و همچنین قرآن کریم و نهج البلاغه، با استفاده از نظرات متخصصین تهیه گردیده است و در ۱۰ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به گروه آزمون، آموزش داده می‌شود. یک هفته پس از اتمام جلسات، پس از آزمون از دو گروه گرفته می‌شود. آموزش‌ها به شرح ذیل ارائه گردید:

1. Oxford Happiness Scale
2. Argyle & Lu
3. Francis

پرسشنامه شادکامی آکسفورد: مقیاس شادکامی آکسفورد^۱ در سال ۱۹۸۹ توسط **آرجیل و مارتین لو^۲** تهیه شده است. در ابتدا آیت‌ها برعکس آیت‌های مقیاس افسردگی بک بود که حاوی ۲۱ ماده بود ولی بعداً ۱۱ ماده دیگر اضافه شد و در آخر با کمک نظر ۸ معلم درباره روایی صوری پرسش‌ها، ۳ ماده حذف شد و فرم نهایی استفاده شده در این تحقیق ۲۹ ماده دارد. طراحان ابتدایی، پایایی درونی پرسشنامه شادکامی آکسفورد را ۰/۹۰ گزارش کردند و پایایی باز آزمایی را در طی هفت هفته ۰/۷۸ گزارش کردند. آرجیل و لو (۱۹۹۰) پایایی باز آزمایی را بعد از ۴ ماه ۰/۸۱ و پایایی باز آزمایی را بعد از ۶ هفته ۰/۸۳ گزارش کردند. سایر مطالعات نیز به‌طور مشابهی ضریب باز آزمایی را بالا گزارش کردند که از ۰/۸۷ تا ۰/۹۲ بسط می‌یابد (لویس و همکاران، ۲۰۰۲؛ به نقل از حسین ثابت، ۱۳۸۷). در پژوهشی پایایی پرسشنامه در دانشجویان انگلیسی، آمریکایی، استرالیایی و کانادایی با استفاده از ضریب آلفا بین ۰/۸۹ تا ۰/۹۰ گزارش شده است (فرانسیس^۳ و همکاران، ۱۹۹۸؛ به نقل از حسین ثابت، ۱۳۸۷). در ایران نیز پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ، ۰/۸۵ برآورد شده که این میزان، نشان‌دهنده مطلوب بودن پایایی پرسشنامه است (عابدی، میرشاه جعفری و لیاقتدار، ۱۳۸۵).

مقیاس رضایت زندگی (SWLS): این مقیاس را داینر، اسمانز، لارسون و گریفین (۱۹۸۵) برای سنجش رضایت کلی از زندگی برای همه گروه‌های سنی ساخته‌اند. این مقیاس نیز تک عاملی و دارای ۵ گویه است که بر اساس درجه توافق از ۱ تا ۷ نمره می‌گیرند. در بررسی اولیه داینر و همکاران (۱۹۸۵) آلفای کرونباخ ۰/۸۷ را برای این مقیاس به دست آوردند؛ این مقیاس دارای پایایی بازآزمایی

جدول ۱. خلاصه جلسات آموزشی

جلسات	عنوان جلسه
جلسه اول	آموزش طلب کمک از خداوند در سختی‌ها و امید به رحمت او، اعتقاد به گرفتن پاداش در مقابل صبر بر مصائب و اعتقاد به کمک و لطف خداوند در رفع سختی‌ها (عوامل شناختی)
جلسه دوم	بیان فلسفه رنج در اسلام، آموزش اعتقاد به آزمایش الهی بودن رویدادهای ناخوشایند، وجود اراده خدا در همه امور و همچنین قضا و قدر الهی در مصائب (عوامل شناختی)
جلسه سوم	آموزش انجام دستورات دینی در مشکلات اقتصادی و پشیمان بودن از انجام اعمال خلاف دین، تصمیم به جبران آنها همچنین بیان شکر نعمت‌های خداوند (عوامل شناختی)
جلسه چهارم	آموزش اعتقاد به موثر بودن خواندن قرآن و ادعیه در هنگام رویدادهای ناگوار، وجود راه توبه به عنوان یک راه کاهش فشار روحی و همچنین آمادگی برای تحمل سختی در راه رضای خدا (عوامل شناختی)
جلسه پنجم	آموزش در نظر گرفتن رضایت خدا در هنگام تصمیم‌گیری در مواقع دشوار زندگی، راهنما قرار دادن سخنان ائمه در سختی‌ها، انتخاب مسیر سعادت در تعارض‌ها و ترجیح آن در مقابل لذت دنیا و آخرت (عوامل رفتاری)
جلسه ششم	آموزش زندگی ائمه را الگو قرار دادن و توجه به میزان صبر در برابر سختی‌ها و حکیمانه پنداشتن اراده الهی در هنگام نرسیدن به خواسته‌ها و در عین حال مشورت با افراد روحانی در هنگام فشار روانی (عوامل رفتاری)

جلسات	محتوا
جلسه هفتم	آموزش فضاقت برای کسب آرامش در امور اقتصادی و اینکه در هنگام رویدادهای ناگوار از انجام گناه خودداری شود و استخاره گرفتن به عنوان آخرین راه در تصمیمات دشوار (عوامل رفتاری)
جلسه هشتم	آموزش رفتن به زیارت ائمه به منظور کاهش فشار روحی، بخشش مالی و صدقه برای رفع نگرانی و خواندن نمازهایی برای رفع گرفتاری‌ها (عوامل رفتاری)
جلسه نهم	آموزش توسل به معصومین در هنگام سختی‌ها، خواندن قرآن، گرفتن روزه و ادای نذر برای حل مشکلات (عوامل رفتاری)
جلسه دهم	آموزش کمک به نیازمندان برای جلب لطف الهی به عنوان یک تکلیف، همچنین ارائه باز خورد و جمع بندی مطالب (عوامل رفتاری)

یافته‌ها

در این مطالعه ۱۲/۵ درصد والدین (۵ نفر) در سن ۲۰ الی ۳۰ سال، ۶۵ درصد (۲۶ نفر) در سن ۳۱ الی ۴۰ و ۲۲/۵ درصد (۹ نفر) در ۴۱ سال و بالاتر قرار دارند. از میان والدین مورد مطالعه ۴۷/۵ درصد (۱۹ نفر) دارای تحصیلات زیر دیپلم، ۳۷/۵ درصد (۱۵ نفر) تحصیلات دیپلم و ۱۵ درصد (۶ نفر) دارای تحصیلات کارشناسی بودند.

بعد از جمع آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل آن‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS- 17 انجام گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از روش‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده است. همچنین برای تحلیل داده‌ها از تحلیل کواریانس استفاده شد.

جدول ۲. میانگین و انحراف استاندارد شادکامی و رضایت از زندگی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه‌های مورد مطالعه

متغیرها	گروه آزمایش		گروه کنترل	
	SD	M	SD	M
شادکامی	۳۰/۳۴	۳۰/۰۶	۵/۵۶	۶/۴۶
	۳۳/۸۷	۳۰/۷۵	۵/۳۲	۵/۰۹
رضایت از زندگی	۱۹/۸۵	۱۹/۷۱	۵/۱۳	۵/۱۹
	۲۳/۸۰	۲۰/۱۸	۵/۶۷	۵/۱۰

میانگین گروه‌ها در مرحله پیش‌آزمون تفاوت قابل توجهی ندارند. با نگاهی به میانگین نمره‌های پس‌آزمون می‌توان گفت میانگین پس‌آزمون هر دو متغیر شادکامی و رضایت از زندگی در مقایسه با گروه کنترل بیشتر است.

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود میانگین (و انحراف معیار) پس‌آزمون والدین مورد مطالعه در گروه آزمایشی در شادکامی ۳۳/۸۷ (۵/۳۲) و متغیر رضایت از زندگی ۲۳/۸۰ (۵/۶۷) می‌باشد. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌کنید، به نظر می‌رسد

جدول ۳. نتایج آزمون لوین جهت همسانی واریانس‌ها بین شادکامی و رضایت از زندگی

اندازه‌ها	F	df1	df2	P
شادکامی	۰/۴۳۷	۱	۳۸	۰/۵۱
رضایت از زندگی	۰/۴۱۲	۱	۳۸	۰/۷۱

همگنی کواریانس‌ها از آزمون باکس استفاده شد و نتایج نشان داد که مقدار باکس معنی دار نیست ($P=۰/۶۱$ و $F=۰/۳۹$ و $۲۳/۱۱$ BOX=) و در نتیجه پیش فرض تفاوت بین کواریانس‌ها برقرار است.

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌گردد سطح آماره علائم (F) برای اندازه‌های شادکامی و رضایت از زندگی معنی دار نیست ($P \geq ۰/۰۵$) و این نشان دهنده آن است که واریانس خطای این متغیرها در بین آزمودنی‌ها (گروه آزمایش و گروه کنترل) متفاوت نیست و واریانس‌ها با هم برابرند. همچنین برای بررسی فرض

جدول ۴. نتایج شاخص‌های اعتباری آزمون معناداری تحلیل کوواریانس بر روی متغیرها

منبع	نام آزمون	مقدار	F	فرضیه df	خطا df	P	Eta
گروه	اثر پیلایی	۰/۸۴۱	۸/۶۹	۵/۰۰	۳۴/۰۰	۰/۰۰۱	۰/۶۳۰
	لامبدا ویلکز	۰/۶۲۳	۸/۰۹	۵/۰۰	۳۴/۰۰	۰/۰۰۱	۰/۶۳۰
	اثر هتلینگ	۱/۷۶۱	۴/۹۰۸	۵/۰۰	۳۴/۰۰	۰/۰۰۱	۰/۶۳۰
	بزرگترین ریشه خط	۱/۷۶۱	۴/۹۰۸	۵/۰۰	۳۴/۰۰	۰/۰۰۱	۰/۶۳۰

برای تشخیص اینکه کدام متغیر پژوهش نسبت به گروه کنترل متفاوت است از تحلیل کوواریانس چند متغیره استفاده شده است که در جدول ۵ ارائه شده است.

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که سطوح معناداری همه آزمون‌ها قابلیت استفاده از تحلیل کوواریانس چند متغیری را مجاز می‌شمارد. این نتایج نشان می‌دهد که در بین دو گروه آزمایشی و گروه کنترل حداقل از نظر یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول ۵. نتایج به‌دست آمده از تحلیل کوواریانس چند متغیره (MANCOVA)

منبع	متغیر وابسته	SS	df	MS	F	P	Eta
گروه	شادکامی	۴۱/۷۰۵	۱	۴۱/۷۰۵	۱۰/۲۱۴	۰/۰۰۱	۰/۲۳
	رضایت از زندگی	۱۵۶/۹۹	۱	۱۵۶/۹۹	۱۱/۷۸	۰/۰۰۱	۰/۱۲

می‌کند (پنلی و توماوا، ۲۰۰۲). در سبک مقابله اسلامی شامل اصول و باورهای دینی برای کسب دیدگاهی مثبت و روشن از حوادث جهان و ایجاد یک تصویر دل‌بستگی همیشه حاضر (به خدا، قدیسین و اجداد و ...) است (فلاح، منگلی و زراعی، ۱۳۹۱). لذا، چنان‌که ویلیام جیمز بیان کرده است، چنانچه احساسات مذهبی در نزد کسی باشد نیروی روز افزونی در کار و زندگی او وارد می‌کند و هیجان و شور زندگی را زنده نگه می‌دارد. پس در نتیجه احساسات مذهبی مانع از آن می‌شود که انسان در کلیه مراحل زندگی خود دچار ناامیدی شود و همیشه شوق به زندگی در او پایدار باشد و باعث ایجاد شادکامی در انسان شود. داشتن هدف‌های معنوی، هدفمند بودن زندگی و عشق و علاقه به خدا یکی از راه‌های اصلی برای رسیدن به شادکامی است، به طوریکه داشتن رابطه معنوی با خدا موجب کاهش استرس و افزایش راهبردهای مقابله با استرس می‌شود. به علاوه دین نظام باور منسجمی ایجاد می‌کند که باعث می‌شود افراد برای زندگی خود معنا پیدا کنند و بر ناملایمات و فشارهای روانی فائق آیند و به زندگی امیدواری بیشتری داشته باشند.

همچنین در تبیین دیگر برای این یافته‌ها می‌توان گفت مذهب نظام باور منسجمی ایجاد می‌کند که باعث می‌شود افراد برای زندگی خود معنا پیدا کنند و به آینده امیدوار باشند.

همان‌طوری که در جدول ۴ ملاحظه می‌گردد بین والدین گروه‌های آزمایش و گروه کنترل در متغیرهای شادکامی و رضایت از زندگی تفاوت معناداری در سطح ($P \leq 0/001$) وجود دارد. به عبارت دیگر میانگین شادکامی و رضایت از زندگی در گروه آزمایش بعد از شرکت در جلسات آموزشی متفاوت و بالاتر از گروه کنترل است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر آموزش راهبردهای مقابله‌ای با تأکید بر آموزه‌های اسلامی بر شادکامی و رضایت از زندگی والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری بود. یافته‌های پژوهش، که با کمک تحلیل کوواریانس به دست آمدند، نشان می‌دهد که شادکامی گروه مداخله، که آموزش راهبردهای مقابله‌ای مبتنی بر آموزه‌های دینی دریافت کرده‌اند، در مقایسه با گروه کنترل افزایش یافته است. این یافته پژوهش حاضر با نتایج مطالعات میرهاشمی، مصلحی جویباری و شریفی (۱۳۹۴)، مالتی^۱ (۱۹۹۹)، مقنی باشی و اصغری پور (۱۳۹۴)، همخوانی دارد. در تبیین این نتایج می‌توان گفت، راهبردهای مقابله‌ای به عنوان یک روش موثر در مدیریت استرس، در بهزیستی افراد نقش داشته و با همراهی مفاهیم معنوی، تأثیر بیشتری می‌یابد. در واقع، بطور کلی مهارت‌های مقابله به تلاش‌های شناختی- رفتاری برای جلوگیری، مدیریت و کاهش استرس اشاره

1. Maltby
2. Penley & Tomava

رویدادهای ناگوار، معنای زندگی اهمیت زیادی پیدا می‌کند و در مقابله با مسائل زندگی نقش باورها بر جسته‌تر می‌شود. جهت‌گیری باورمند نسبت به فشارهای زندگی موجب می‌شود که افراد موقعیت‌های پرتنش را با دیدی مثبت ارزیابی کنند. به همین دلیل، باورهای دینی با رضایت از زندگی رابطه مثبت و معناداری دارد. از سوی دیگر بطور کلی می‌توان گفت که مذهب و آموزه‌های دینی می‌تواند موجب ایجاد معنا شود. بنابراین، مذهب به زیستن و مردن انسان معنا می‌بخشد (اسپیلکا، شاور و کیرک پاتریک، ۱۹۸۵). معنویت به افراد مذهبی نوعی احساس کنترل و کارآمدی می‌بخشد که ریشه‌های دینی دارد و می‌تواند کاهش یافتگی کنترل شخصی را جبران کند (پارگامنت، انسینگ، فالوت، اولسون، ریلی و همکاران، ۱۹۸۷).

نتایج این مطالعه نشان داد که آموزش راهبردهای مقابله‌ای با تأکید بر آموزه‌های دینی منجر به افزایش شادکامی و رضایت از زندگی والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری می‌شود. با توجه به نتایج به دست آمده در این مطالعه، می‌توان گفت راهبردهای مقابله‌ای مبتنی بر آموزه‌های دینی، باعث بهبود شاخص‌های سلامت روانی و افزایش شادکامی و رضایت از زندگی والدین می‌شود و به این ترتیب می‌توان بیان کرد که، والدینی که مهارت‌های مقابله با استرس مبتنی بر آموزه‌های دینی را دریافت کرده‌اند، می‌توانند با بهبود خلق و افزایش عاطفه مثبت، انعطاف‌پذیری بیشتری داشته و سازگاری بالاتری را در سطح ذهن نشان دهند و بدین ترتیب بر میزان امیدواری، شادکامی و رضایت از زندگی خود بیفزایند. براساس یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان چنین نتیجه گرفت که آموزش مهارت‌های مقابله‌ای با تأکید بر آموزه‌های دینی می‌تواند به عنوان یک روش کارآمد جهت بهبود عملکرد خانوادگی، افزایش رضایت از زندگی و شادکامی والدین دارای کودکان مبتلا به ناتوانی یادگیری مورد استفاده گیرد.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه بود که موارد زیر از مهم‌ترین آن‌ها می‌باشد: پژوهش حاضر فقط بر روی والدین کودکان دارای اختلال یادگیری در شهر اردبیل صورت گرفته بنابراین تعمیم‌پذیری یافته این تحقیق به سایر دانش‌آموزان را با مشکل مواجه می‌کند. همچنین پژوهش حاضر به دلیل اجرای محدود آن بر روی نمونه والدین کودکان دارای اختلال یادگیری، نیازمند تکرار در نمونه‌های مختلف جامعه است و همین نمونه پژوهش نیز محدودیت‌هایی را در زمینه تعمیم‌پذیری مطرح می‌کند که باید مدنظر قرار گیرد.

سامانه‌ها و نظام باورهای مذهبی به افراد امکان می‌دهد که به نامالیقات، فشارهای روانی و کمبودهای گریزناپذیری که در روند چرخه زندگی رخ می‌دهد معنا ببخشند و نسبت به زندگی امیدواری بیشتری داشته باشند. در تبیین این موضوع چنانکه ویلیام جیمز بیان کرده است چنانچه احساسات مذهبی در زندگی باشد نیروی روز افزونی در کار و زندگی او وارد می‌کند و هیجان و شور زندگی را زنده نگه می‌دارد، پس در نتیجه احساسات مذهبی مانع از آن می‌شود که انسان در کلیه مراحل زندگی خود دچار ناامیدی شود و همیشه شوق به زندگی در او پایدار باشد و باعث ایجاد شادکامی در انسان شود. داشتن هدف‌های مذهبی، هدفمند بودن زندگی و عشق و علاقه به خدا از جمله اعمال مذهبی همچون نماز، یکی از راه‌های اصلی برای رسیدن به شادکامی است. پس به این نتیجه می‌رسیم که ممکن است در زندگی شادکامی و نشاط موقتی وجود داشته باشد اما اگر این نشاط همراه با ایمان به خداوند و اطاعت از فرامین او و التزام عملی به نماز همراه گردد این شادکامی دائمی خواهد بود و رضایت مندی مادی و معنوی را در بر خواهد گرفت. لذا افراد برخوردار از معنویت، میزان بالاتری از شادکامی را گزارش می‌کنند (جاین و بورهست، ۲۰۰۶). از طریق مذهب است که انسان در می‌یابد که بین او و وجود متعالی و برتر مطلق، رابطه وجود دارد و این رابطه یا از راه قلب، یا از راه عقل و یا به وسیله اجرای مراسم و اعمال مذهبی برقرار می‌شود. در نتیجه باور مذهبی است که حس می‌کنیم هر گاه با قدرتی مافوق خود ارتباط حاصل کنیم می‌توانیم خود را از ناآرامی‌ها و ناراحتی‌ها نجات دهیم (زارع و شهابی زاده، ۱۳۹۴).

یافته دیگر این مطالعه نشان داد که شادکامی گروه مداخله، که آموزش راهبردهای مقابله‌ای مبتنی بر آموزه‌های دینی دریافت کرده‌اند، در مقایسه با گروه کنترل افزایش یافته است. این یافته با نتایج مطالعات سلیمانی (۱۳۹۸)، ولی‌زاده، داودی‌فر، بردی و اعلائی (۱۳۹۸)، همخوانی دارد. در تبیین نتایج این مطالعه می‌توان گفت که آموزش راهبردهای مقابله‌ای، رضایت از زندگی را افزایش می‌دهد. بطوریکه باورهای مذهبی در کنترل استرس و فشارهای روانی یکی از عوامل تأثیر گذار بر رضایت از زندگی است. بر اساس دیدگاه رابرت هیوم، دین به انسان چیزی می‌دهد که از هیچ منبع دیگری قابل دریافت نیست. اعتماد به حاصل کوشش‌های زندگی از طریق اتصال شخصی به قدرت یا قدرت‌های متعالی جهان، هر دینی معمولاً برای مؤمنین به خود و نیز وضع کلی جامعه مؤثر است. همچنین در تبیین این نتایج می‌توان گفت، با توجه به اینکه در هنگام فشار و

ناتوانی‌های یادگیری

و رضایت از زندگی مادران کودکان با نیازهای ویژه. مجله مطالعات ناتوانی، ۷، ۳۲-۳۲.

<https://jdisabilstud.org/article-1-676-fa.html>

اکبری، ت و مهرآور گیگلو، ش. (۱۴۰۰). رابطه امید، رضایت از زندگی و عزت نفس و سلامت روان با مقش واسطه‌ای شناخت، فراشناخت و انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان. فصلنامه روانشناسی مدرسه و آموزشگاه، ۱۰(۴)، ۲۰-۲۰.

http://jssp.uma.ac.ir/article_1459_0c67f287204f8b454d6db97ea3ad1a8b.pdf

امیری مجد، م، حسینی، ف و جعفری، ا. (۱۳۹۳). مقایسه کیفیت زندگی و صمیمیت زناشویی والدین کودکان دارای سندرم داون، والدین کودکان دارای ناتوانی یادگیری و والدین کودکان عادی. مجله ناتوانی‌های یادگیری، ۴(۱)، ۳۸-۵۵.

http://jld.uma.ac.ir/article_216.html

بیانی، ع، کوچکی، ع، م و گودرزی، ح. (۱۳۸۶). اعتبار و روایی مقیاس رضایت از زندگی. فصلنامه روانشناسی ایرانی، ۱۱(۳)، ۲۶۵-۲۵۹. ریاحی، ف، خواجه‌الدین، ن و ایزدی مزیدی، س. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر آموزش مدیریت خلق منفی بر سلامت روان و افسردگی مادران دارای فرزند مبتلا به اختلال اوتیسم. دو ماهنامه علمی پژوهشی جنتاشاپیر، ۴(۲)، ۹۱-۱۰۰.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=200972>

زارع، ح و شهبابی زاده، ف. (۱۳۹۴). نگرش و التزام عملی به نماز در تدوین مدل تعهد زناشویی زنان معلم شهر بیرجند با واسطه‌گری تاب‌آوری. زن و مطالعات خانواده، ۲۷، ۵۳-۷۲.

https://jwsf.tabriz.iau.ir/article_520825.html

حسین ثابت، ف. (۱۳۸۷). اثربخشی آموزش صبر بر اضطراب، افسردگی و شادکامی. دو فصلنامه مطالعات اسلام و روان‌شناسی، ۱(۲)، ۳۴-۴۵.

خرمایی، ف، عباسی، م و رجیبی، س. (۱۳۹۰). مقایسه کمال‌گرایی و تعلل‌ورزی در مادران دانش‌آموزان با و بدون ناتوانی یادگیری، ناتوانی‌های یادگیری، ۱(۱)، ۷۷-۶۰.

http://jld.uma.ac.ir/article_90.html?lang=fa

سلیمانی، س. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های مقابله‌ای بر رضایت از زندگی و خود‌پنداره خانواده‌های معتادین تحت درمان مراکز ترک اعتیاد شهر تهران، اولین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در روانشناسی، مشاوره و علوم رفتاری، تهران.

<https://civilica.com/doc/913032/>

فلاح، م، ح، منگلی، ع و زارع، ف. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر آموزش سبک مقابله‌ای اسلامی بر افزایش شادکامی والدین کودکان استثنایی.

طلوع بهداشت، ۱۱(۲)، ۷۵-۸۲.

<http://tbj.ssu.ac.ir/article-1-184-fa.html>

لذا پیشنهاد می‌شود در این راستا پژوهش‌های دیگری در شهرهای مختلف انجام گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود در این راستا پژوهشی با نمونه والدین کودکان دارای سایر اختلالات جسمی و روانی انجام گیرد. پیشنهاد می‌شود ارتباط و تأثیر مهارت‌های مقابله‌ای مبتنی بر آموزه‌های دینی بر دیگر شاخصه‌های دیگر سلامت روان در این والدین در پژوهش‌های آتی با حجم نمونه بالاتر مورد ارزیابی قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود ارتباط و تأثیر مهارت‌های مقابله‌ای استرس‌مبتنی بر آموزه‌های دینی بر دیگر شاخصه‌های دیگر سلامت روان در دانش‌آموزان در پژوهش‌های آتی با حجم نمونه بالاتر مورد ارزیابی قرار گیرد. برگزاری کارگاه‌های آموزشی و دوره‌های ضمن خدمت برای مشاوران، مربیان و دست‌اندرکاران جهت آگاهی دادن درباره اهمیت معنویت و آموزه‌های دینی در رفتار و سلامت روانی این والدین پیشنهاد می‌گردد. ضمن اینکه پیشنهاد می‌شود همه مشاوران که خدمات مشاوره‌ای را ارائه می‌دهند، در تشخیص سبب شناسی و درمان اختلالات روانی و رفتار آن‌ها تأثیر سلامت روانی و نقش مذهب و اعمال مذهبی را مدنظر داشته باشند و با دخالت دادن آن، اثربخشی خدمات و فرایند مشاوره خود را ارتقا دهند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

اصول اخلاقی تماماً در این مقاله رعایت شده است. شرکت‌کنندگان اجازه داشتند هر زمان که مایل بودند از پژوهش خارج شوند. همچنین همه شرکت‌کنندگان در جریان روند پژوهش بودند.

حامی مالی

این تحقیق هیچ‌گونه کمک مالی از سازمان‌های تأمین مالی در بخش‌های عمومی، تجاری یا غیرانتفاعی دریافت نکرده است.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در طراحی، اجرا و نگارش همه بخش‌های پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

منابع

آفاجانی، م، ج، حسین‌خانزاده، ع، اکبری، ب، میرارض‌گر، م. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش مثبت‌نگری اسلامی بر احساس خشم

ناتوانی‌های یادگیری

نریمانی، م.، پرزور، پ. و بشرپور، س. (۱۳۹۴). مقایسه حساسیت بین فردی و تعادل عاطفی در دانش‌آموزان با و بدون اختلال یادگیری خاص. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، ۱۵(۱)، ۱۴۱-۱۲۵.

http://jld.uma.ac.ir/article_367.html

ولی‌زاده، ش.، داودی‌فر، آ.، بردی اوزونی دوجی، ر. و اعلائی، ز. (۱۳۸۹). اثربخشی آموزش مهارت‌های مقابله بر سطح استرس و ناامیدی مادران کودکان کم‌توان ذهنی. *فصلنامه کودکان استثنایی*، ۱۰(۳)، ۲۳۷-۲۴۴.

References

Abed, M. R., Mirshah Jafari, E., & Liaghatdar, M. J. (2006). Standardization of the Oxford Happiness Inventory in Students of Isfahan University. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 12 (2), 95-100.

<http://ijpcp.iuims.ac.ir/article-1-1-fa.html>

Akbari, T., & Mehravar Giglou, S. (2022). Hope, life satisfaction, self-esteem and mental health by cognition, metacognition and progress motivation in students. *Journal of Psychology and institutions*, 10(4), 6-20.

http://jps.uma.ac.ir/article_1459_0c67f287204f8b454d6db97ea3ad1a8b.pdf

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)*. American Psychiatric Pub. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3777342/>

Amiri Majd, M., Hosseini, S. F., & Jafari, A. (2012). Comparing the Quality of Life and Marital Intimacy among Parents of Children with Down syndrome, Parents of Children with Learning Disabilities, and Parents of Normal Children. *Journal of learning disabilities*, 4(1), 38-55.

http://jld.uma.ac.ir/article_216.html

Aghajani, M. J., Hosain Khanzadeh, A., Akbari, B., Mirarzgar, M. S. (2017). The effect of the Islamic Positive Thinking Training on Anger Management and Life Satisfaction in Mothers of Exceptional children. *MEJDS*, 7, 32-32.

<https://jdisabilstud.org/article-1-676-fa.html>

Ays, H. (1993). *Child – family characteristics and coping patterns of Indonesian families with a mentally retarded child* [Dissertation]. Catholic University of American, D. N. SC.

Argyle, M & Martin LU, L. (1990). The happiness extraverts. *Personality and individual difference*. 77(20), 1011-1017.

[DOI: 10.1016/0191-8869(90)90128-E]

Byrd, K. R., Lear, D., & Schwenka, S. (2000). Mysticism as a predictor of subjective well-being. *International Journal for the Psychology of Religion*, 10(4), 259-269.

https://psycnet.apa.org/doi/10.1207/S15327582IJP R1004_04

فانی، ح.ا. و فانی، م. (۱۳۹۴). رابطه بین تعارضات زناشویی والدین با رشد قضاوت اخلاقی و رضایت از زندگی دانش‌آموزان دختر. *فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه*، ۶(۲۴)، ۷۵-۵۹.

http://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_1736.html

کریمی، ج.، نجفی، ح.، احمدیان، ع.، عیدی بایگی، م. و همکاران (۱۴۰۰). مقایسه سبک دلبستگی، شادکامی و اضطراب در دانش‌آموزان مصروع و غیر مصروع. *روانشناسی مدرسه و آموزشگاه*، ۱۰(۴)، ۱۱۱-۱۲۲.

http://jsp.uma.ac.ir/article_1463_feb307c5739cfe06ab83777c9d8bd0fa.pdf

کاوه، م. و کرامتی، ه. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش تاب‌آوری بر استرس والدینی، رضایت زناشویی و تاب‌آوری والدین کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری. *ناتوانی‌های یادگیری*، ۶(۳)، ۶۹-۹۱.

http://jld.uma.ac.ir/article_520.html?lang=fa

عابدی، م.ر.، میرشاه‌جعفری، ا. و لیاقتدار، م.ج. (۱۳۸۵). هنجاریابی پرسشنامه شادکامی آکسفورد در دانشجویان دانشگاه‌های اصفهان. *مجله روان پزشکی و روان شناسی بالینی ایران*، ۱۲(۲)، ۹۵-۱۰۰.

<http://ijpcp.iuims.ac.ir/article-1-1-fa.html>

مقنی باشی، ا. و اصغری‌پور، ن. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش مهارت‌های مقابله‌ای بر افسردگی و بهزیستی روان‌شناختی نوجوانان دختر. *افتخ دانش*، ۲۱(۴)، ۱۱۷-۱۲۲.

<http://imtj.gmu.ac.ir/article-1-2404-fa.html>

میرهاشمی، م.م.، مصلحی جویباری، م. و شریفی، ن. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش مهارت‌های مقابله‌ای با رویکرد شناختی رفتاری مثبت‌گرا بر شادکامی دانش‌آموزان متوسطه دارای مشکلات سازگاری. *فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشنامه تربیتی*، ۱۰(۴۲)، ۵۴-۷۱.

https://edu.bojnourd.iau.ir/article_519906.html

میکائیلی، ن.، گنجی، م. و طالبی جویباری، م. (۱۳۹۱). مقایسه تاب‌آوری رضایت زناشویی و سلامت عمومی در والدین با کودکان دارای ناتوانی یادگیری و عادی. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، ۱(۱)، ۳۴-۵۰.

http://jld.uma.ac.ir/article_115.html?lang=fa

نریمانی، م.، پرزور، پ. و بشرپور، س. (۱۳۹۴). مقایسه تنظیم خلق منفی و بیانگری هیجانی در دانش‌آموزان با و بدون اختلال یادگیری خاص. *فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۹(۳۱)، ۳۱-۶۹.

http://www.jiera.ir/article_49444.html

نریمانی، م. و غفاری، م. (۱۳۹۴). نقش هوش اخلاقی و اجتماعی در پیش‌بینی تاب‌آوری و کیفیت زندگی والدین کودکان دارای ناتوانی یادگیری. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، ۵(۲)، ۱۲۸-۱۰۶.

http://jld.uma.ac.ir/article_395.html?lang=fa

- Connor, K. M. (2010). Relationship between mental disorders and resiliency in parents with disabilities. *The American Journal of Family Therapy*, 56, 231-246
- Clark, A. E., & Diener, E., Georgellis, Y., & Lucas, R. E. (2003). Lages and leads in life satisfaction: A Test of the Baseline Hypothesis. *The Economic Journal*, 118(529), 222-243. [DOI: 10.1111/j.1468-0297.2008.02150.x]
- Diener, E. D., Emmons, R., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 1, 71-75. [DOI: 10.1207/s15327752jpa4901_13]
- Eisenhower, A. S., Baker, B. L., Blacher, J. (2005). Preschool children with intellectual disability, syndrome specificity, behavior problems, and maternal well-being. *Journal of intellectual disability*, 49, 657-671. [DOI: 10.1111/j.1365-2788.2005.00699.x]
- Fontana, A. M., Hyra, D., Godfrey, L., & Cermak, L. (1999). Impact of a peer-led stress inoculation training intervention on state anxiety and heart rate in college students. *Journal of Applied Biobehavioral Research*, 4(1), 45-63. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1751-9861.1999.tb00054.x>
- Fallah, M., Mangoli, A., & Zareh, F. (2012). Examining the Effect of Teaching Religious Coping Style on Happiness of Parents. *Journal of Tolo-e-Behdasht*, 11 (2), 75-82. <https://tbj.ssu.ac.ir/article-1-184-fa.html>
- Fani H., & Fani, M. (2016). The Relationship of Parents' Marital Conflicts with Students' Life Satisfaction and Moral Judgment Development, *Woman & society*, 6(24), 59-75. http://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_1736.html
- Gavidia-Payne, S., & Stoneman, Z. (2006). Marital adjustment in families of young children with disabilities. *American Journal on mental retardation*, 11(1), 1-14. [DOI:10.1352/0895-8017(2006)111%5b1:maifoy%5d2.0.co;2]
- Karami, J., Najafi, H., Ahmadian, A., Eydi Baygi, M., Akbari Shayeh, Y., & et al, (2022). Attachment style, happiness and anxiety in students with epilepsy. *Journal of Psychology and institutions*, 10(4), 111-122. http://jssp.uma.ac.ir/article_1463_feb307c5739cf e06ab83777c9d8bd0fa.pdf
- Kaveh, M., & Keramati, H. (2017). The impact of resilience fostering program on parenting stress, marital satisfaction and resiliency of children with learning disability. *Journal of learning disability*, 6(3), 69-91. http://jld.uma.ac.ir/article_520.html?lang=en
- Khormae, F., Abbasi, M., & Rajabi, S. (2012). A Comparison of Perfectionism and Procrastination in Mothers of Students with and Without Learning Disability. *Journal of learning disability*, 1(1), 60-77. http://jld.uma.ac.ir/article_90.html?lang=en
- Karande, S., Mahajan, V., & Kulkarni, M. (2009). Recollections of learning disabled adolescents of their schooling experiences: a qualitative study. *Indian J Med Sci*, 63(6), 382-391. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19805917/>
- Freilich, R., & Shechtman, Z. (2010). The contribution of art therapy to the social, emotional, and academic Adjustment of children with learning disabilities. *The Arts in Psychotherapy*, 7(3), 97-105. [DOI: 10.1016%2Fj.aip.2010.02.003]
- Gorsuch, R. L., & Smith, G. S. (1983). Attribution of responsibility to god: An introduction of religious beliefs and outcomes. *Journal for the scientific study of religion*, 22(4), 340-352. [DOI: 10.2307/1385772]
- Jain, M., & Purohit, P. (2006). Spiritual intelligence: A contemporary concern with regard to living status of the senior citizens. *Journal of the Indian Academy of Applied psychology*, 32 (3), 227-233. https://www.researchgate.net/publication/266211677_Spiritual_Intelligence_A_Contemporary_Concern_with_Regard_to_Living_Status_of_the_Senior_Citizens
- Lu, L. (2006). The transition to parenthood: Stress, resources, and gender differences in a Chinese society. *Journal of community psychology*, 34(4), 471-488. [DOI: 10.1002/jcop.20110]
- Murphy, N. A., Christian, B., Caplin, D. A., Young, P. C. (2007). The health of caregivers for children with disabilities: caregiver perspectives. *Child Care Health Dev*, 33(2), 180-7. [DOI: 10.1111/j.1365-2214.2006.00644.x]
- Maltby, J. (1999). Lewis CA. Day L. Religion orientation and psychological well-being. *British Journal of health psychology*, 4(4), 363-378. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1348/135910799168704>
- Moghanibashi, E., & Asgharipour, N. (2015). Effectiveness of Coping Skills Training on Depression and Psychological Well-Being among Girl Adolescents. *Intern Med Today*, 21 (4), 117-122. <http://imtj.gmu.ac.ir/article-1-2404-fa.html>
- Mirhashemi, M., Moslehi, M., & Sharife, N. (2016). The Effect of Teaching Coping Skills According To Cbt Based on Positive Psychology on Happiness of The Students with Adjustment Problems. *Scientific Quarterly Educational Research Letter*, 10(42), 51-74. https://edu.bojnourd.iau.ir/article_519906.html?lang=fa
- Meikaeilei, N., Ganji, M., Talebi Joybari, M. (2012). A Comparison of Resiliency, Marital Satisfaction and Mental Health in Parents of Children with Learning Disabilities and Normal Children. *Journal of learning disability*, 2(1), 120-137. http://jld.uma.ac.ir/article_115.html?lang=en

- Narimani, M., & Ghaffari, M. (2016). The role of moral and social intelligence in predicting resiliency and quality of life in parents of children with learning disabilities. *Journal of learning disability*, 5(2), 106-128.
http://jld.uma.ac.ir/article_395.html
- Narimani, M., Porzoor, S., & Basharpour, S. (2015). Comparison of interpersonal sensitivity and emotional balance in students with and without specific learning disorder. *Journal of learning disability*, 5(1), 125-141.
http://jld.uma.ac.ir/article_367.html?lang=en
- Narimani, M., Porzoor, S., & Basharpour, S. (2016). Comparison of negative mood and emotional expression in students with and without specific learning disorder. *Journal of Research in Educational Science*, 9(31), 69-90.
http://www.jiera.ir/article_49444.html?lang=en
- Nawijn, J., & Veenhoven, R. (2013). Happiness through leisure, *Springer science-business media*, Chapter 11, PP. 193-209.
<https://personal.eur.nl/veenhoven/Pub2010s/2013b-full.pdf>
- Piko, B. F., & C.Hamvai. (2010). Parent, school and peer related correlates of adolescents Life Satisfaction. *Children and youth services review*, 32(10), 1479-1482.
<https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.childyouth.2010.07.007>
- Penley, J. A., & Tomava, J. (2002). Associations among the big five, emotional responses, and coping with acute stress. *Personality, and individual differences*, 32, 1215-1228.
[DOI:10.1016/S0191-8869%2801%2900087-3]
- Pargament, K. I., Ensing, D. S., Falgout, K., Olsen, H., Reilly, B., Van Haitsma, K., & Warren, R. (1990). God help me: (I): Religious coping efforts as predictors of the outcomes to significant negative life events. *American Journal of Community Psychology*, 18, 793-824.
<https://link.springer.com/article/10.1007/BF00938065>
- Pavot, W., Diener, E. D. Colvin, C. R. & Sandvic, E. (1991). Further validation of the satisfaction with life scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of personality assessment*, 57(1), 149-161.[DOI:10.1207/s15327752jpa5701_17]
- Soleimani, S. (2019). The effectiveness of coping skills training on life satisfaction and self-concept of addicted families under treatment in addiction treatment centers in Tehran. *The First International Conference on New Research in Psychology, Counseling and Behavioral Sciences*. Tehran. Iran.
<https://civilica.com/doc/913032/>
- Tamra, J., & Nicola, S. (2002). Emotional intelligence and self-esteem, mediate between perceived early parental love and adult happiness. *Journal of Applied psychology: Emotional intelligent*, 2(2), 38-48. [DOI:10.7790/EJAP.V2I2.71]
- Tonale, M. (2002). Differential preferences for happiness: Extraversion and trait-consistent Emotion Regulation. *Journal of personality*, 77(2), 448-470.
[DOI:10.1111/j.1467-6494.2008.00554.x]
- Valizadeh, S., Davoudi Far, A., Berdi Ozouni Davaji, R., & Alae, Z. (2010). Effectiveness of Group Coping Skills Training on Reducing Stress and Hopelessness in Mothers of Children with Intellectual Disabilities. *Journal of exceptional children*, 10 (3), 237-244.
<http://joec.ir/article-1-263-fa.html>
- Wong, S. (2009). Effect of mindfulness-based stress reduction programme on pain and quality of life in chronic pain patients: a randomised controlled clinical trial: *Hong Kong Med j*, 6, 13-14.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19801710/>
- Riahi, F., Khajeddin, N., Izadi Mazidi, S. (2013). Effect of Negative Mood Management Training on Mental Health and Depression of Mothers with Autism Children. *Jentashapir Journal of health research*, 4(2), 91-99.
<https://www.sid.ir/en/journal/ViewPaper.aspx?ID=331848>
- Zare, H., & Shahabizadeh F. (2015). An Investigation of the Attitude and Practice of Prayer on the Marital Commitment on Female Teachers of Birjand with a Resiliency as Mediator. *Woman & study of family*, 7(27), 53-71.
https://jwsf.tabriz.iau.ir/article_520825.html?lang=fa
- Spilka, B., Sharer, P., Kirkpatrick, L. A. (1985). A general; attribution theory for the psychology of religion. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 24, 1-20.[DOI:10.2307/1386272]